

TRASHËGIMIA KULTURORE NË

FO KU S.

TRASHËGIMIA KULTURORE NË SHQIPËRI

TRASHËGIMIA
KULTURORE NË
FO
KU
S.

BOTIMI I TEKSTEVE BURIMORE
MBI PRAKTIKAT E RUAJTJES DHE
MENAXHIMIT TË TRASHËGIMISË
KULTURORE NË GJUHËN SHQIPE

Titulli: “Trashëgimia Kulturore në Fokus: Botimi i teksteve burimore mbi praktikat e ruajtjes dhe menaxhimit të trashëgimisë kulturore në gjuhën shqipe”

Botimi është mundësuar nga “Trashëgimia Kulturore pa Kufij Shqipëri” (Cultural Heritage without Borders Albania (CHwB Albania) me mbështetjen financiare të Suedisë nëpërmjet Agjencisë Ndërkombëtare për Zhvillim.

Përkthimet nga origjinali: Të ndryshëm referuar në çdo dokument përkatësisht

Redaktoi: Boiken Abazi

Parathënie për botimin nga: Elena Mamani, Lorenc Bejko dhe Boiken Abazi

Koordinoi procesin e përkthimeve dhe publikimit:

Elena Mamani, Regina Vathi, Pezana Rexha

Foto: © Bjori Thana, Regina Vathi

Dizajni: Ina (Hina) Shkëmbi, Joniz Osmanagaj

© CHwB Albania © ICOMOS Albania

Viti i botimit: 2023

196 f.: me foto ; 21 x 21 cm

ISBN: 9789928801081

1.Pasuria kulturore 2.Ruajtja dhe restaurimi 3.Menaxhimi 4.Shqipëri

904 :72 .03(496.5)

Shtëpia Botuese: “Graphic Line-01”

This work is distributed under the Creative Commons BY-NC-ND 4.0 licence, which enables re-users to copy and distribute the material in any medium or format in non-adapted form only, for non-commercial purposes only, and only so long as attribution is given to the creator.

Ky botim publikohet bazuar në licencën nga “Creative Commons BY-NC-ND 4.0”, e cila u mundëson ripërdoruesve të kopjojnë dhe shpërndajnë materialin në çdo mënyrë komunikimi ose format, por vetëm duke mos kryer përshtatje të formës, duke mos e përdorur për qëllime tregtare, si dhe për aq kohë sa i jepet krijuesit atributi përkatës.

KOPSHTET HISTORIKE

KARTA E FIRENCES

Miraturar nga ICOMOS-i në dhjetor të vitit 1982.

ICOMOS

Përkthyer nga: Edlira Çausi.

Redaktuar nga: Boiken Abazi.

Versioni origjinal © ICOMOS. Ky përkthim nuk është përkthim zyrtar ICOMOS-it. Ky përkthim në gjuhën shqipe botohet me lejen e ICOMOS-it, por nën përgjegjësinë e vetme të përkthyesit/botuesit.

Komiteti Ndërkombëtar ICOMOS-IFLA1 për Kopshtet Historike, i mbledhur në Firence më 21 maj 1981, vendosi të hartojë një statut për ruajtjen e kopshteve historike që do të mbajë emrin e këtij qyteti. Karta aktuale e Firences u hartua nga Komiteti dhe u regjistrua nga ICOMOS-i më 15 dhjetor 1982 si një shtesë e Kartës së Venecias që mbulon fushën specifike në fjalë.

PËRKUFIZIMET DHE OBJEKTIVAT

NENI 1

“Një kopsht historik është një përbërje arkitekturore dhe hortikulturore me interes për publikun nga pikëpamja historike ose artistike”. Si i tillë, ai duhet të konsiderohet si një monument.

NENI 2

“Kopshti historik është një kompozim arkitektonik, përbërësit e të cilit janë kryesisht me prejardhje vegjetale dhe rrjedhimisht të gjallë, që do të thotë se janë të degradueshëm dhe të rinovueshëm.” Kësisoj pamja e tij pasqyron ekuilibrin e përhershëm midis ciklit të stinëve, rritjes dhe kalbjes së natyrës dhe dëshirës së artistit dhe mjeshtrit artizanal për ta mbajtur atë përgjithmonë të pandryshuar.

NENI 3

Si monument, kopshti historik duhet të ruhet në përputhje me frymën e Kartës së Venecias. Megjithatë, duke qenë se është një monument i gjallë, ruajtja e tij duhet të rregullohet nga norma specifike që janë objekt i kësaj Karte.

NENI 4

Përbërja arkitekturore e kopshtit historik përfshin:

- Planin dhe topografinë e tij.
- Bimësinë e tij, duke përfshirë speciet, përmasat (raportet), skemat e ngjyrave, hapësirat dhe lartësitë përkatëse.
- Veçoritë strukturore dhe dekorative të tij.
- Ujin e rrjedhshëm ose të qetë të tij, që reflekton qiellin.

NENI 5

Si shprehje e afërsisë së drejtpërdrejtë midis qytetërimit dhe natyrës, dhe si një vend argëtimi i përshtatshëm për meditim ose për të pushuar, kopshti fiton kështu rëndësinë kozmike të një imazhi të idealizuar të botës, një “parajse” në kuptimin etimologjik të termit, por qëndron edhe si dëshmi e një kulture, një stili, një epoke dhe shpesh e origjinalitetit të krijimtarisë së një artisti.

NENI 6

Termi “kopsht historik” përdoret njëlloj si për kopshtet e vogla edhe për parqet e mëdha, qofshin ato të formalizuara ose “peizazhe”.

NENI 7

I lidhur apo jo me një ndërtesë, si pjesë plotësuese e pandashme e saj, kopshti historik nuk mund të izolohet nga mjedisi i tij i veçantë qoftë urban apo rural, artificial apo natyral.

NENI 8

Një sit historik është një peizazh specifik i lidhur me një akt të paharrueshëm, siç është për shembull një ngjarje e madhe historike, një mit i njohur, një luftë epike, ose subjekti i një fotografie të famshme.

NENI 9

Ruajtja e kopshteve historike varet nga mënyra e identifikimit dhe kategorizimit të tyre. Kopshtet kanë nevojë për veprimtari të ndryshme, që lidhen kryesisht me mirëmbajtjen, konservimin dhe restaurimin. Në raste të veçanta, mund të rekomandohet edhe rindërtimi. Autenticiteti i një kopshti historik varet nga dizajni (projektimi) dhe raportet e pjesëve të ndryshme të tij, po aq sa varet edhe nga tiparet e tij dekorative dhe nga përzgjedhja e bimëve dhe e materialeve jo-organike që përdoren për secilën pjesë të tij.

MIRËMBAJTJE, KONSERVIM, RESTAURIM, RINDËRTIM.

NENI 10

Në çdo ndërhyrje që lidhet me mirëmbajtjen, konservimin, restaurimin ose rindërtimin e një kopshti historik, ose të ndonjë pjese të tij, të gjithë elementët që e përbëjnë duhet të trajtohen njëkohësisht. Izolimi i ndërhyrjeve të ndryshme do të dëmtonte unitetin e tërësisë.

MIRËMBAJTJA DHE KONSERVIMI

NENI 11

Mirëmbajtja e vazhdueshme e kopshteve historike ka një rëndësi themelore. Meqenëse materiali kryesor është bimor, ruajtja e kopshtit në një gjendje të pandryshuar

kërkon, atëherë kur është e nevojshme, zëvendësime të menjëhershme dhe një program afatgjatë të përtëritjes periodike (pastrim i terrenit nga bimësia ekzistuese dhe rimbjellja me ekzemplarë të rritur).

NENI 12

Ato specie pemësh, shkurresh, bimësh dhe lulesh që do të zëvendësohen periodikisht, duhet të zgjidhen duke marrë parasysh praktikën e përcaktuar dhe të njohur në çdo rajon botanik dhe hortikulturor, me synimin për të përcaktuar speciet e kultivuara fillimisht dhe për t'i ruajtur ato.

NENI 13

Tiparet arkitekturore, skulpturore ose dekorative, të përhershme ose të luajtshme, që përbëjnë një pjesë të pandashme të kopshtit historik, duhet të hiqen ose zhvendosen vetëm kur kjo gjë është thelbësore për ruajtjen ose restaurimin e tyre. Zëvendësimi ose restaurimi i çdo tipari të tillë të rrezikuar duhet të kryhet në përputhje me parimet e Kartës së Venecias, dhe duhet të dokumentohet data e çdo zëvendësimi të plotë.

NENI 14

Kopshti historik duhet të ruhet në një mjedis rrethues të përshtatshëm. Duhet të ndalohet çdo ndryshim në mjedisin fizik që do të rrezikonte ekuilibrin e tij ekologjik. Këto masa janë të zbatueshme për të gjitha aspektet e infrastrukturës, qofshin ato të brendshme apo të jashtme (punimet e drenazimit, sistemet e ujitjes, rrugët, vendparkimet e automjeteve, gardhet, ambientet e kujdestarisë, shërbimet për vizitorët, etj.).

RESTAURIMI DHE RINDËRTIMI

NENI 15

Asnjë ndërhyrje restauruese dhe, mbi të gjitha, asnjë ndërhyrje rindërtimi nuk duhet të ndërmerret në një kopsht historik pa një hulumtim të plotë paraprak, që siguron zbatimin në mënyrë shkencore të një ndërhyrjeje, duke përfshirë gjithçka, nga gërmimi deri te grumbullimi i të dhënave në lidhje me kopshtin në fjalë dhe kopshte të ngjashme. Përpara se të fillojë puna në terren, projekti duhet të përgatitet në bazë të hulumtimit paraprak, dhe duhet t'i përcillet një grupi ekspertësh për ekzaminim dhe miratim të përbashkët.

NENI 16

Puna restauruese duhet të respektojë fazat e njëpasnjëshme të evolucionit të kopshtit në fjalë. Në parim, asnjë periudhe nuk duhet t'i jepet përparësi ndaj

të tjerave, me përjashtim të rasteve të jashtëzakonshme kur niveli i dëmtimit ose i shkatërrimit që prek pjesë të caktuara të një kopshti mund të jetë në atë masë sa që të merret vendim për një rindërtim në bazë të gjurmëve të mbetura ose të dëshmive të pakundërshtueshme të materialeve të dokumentuara. Një ndërhyrje e tillë rindërtuese mund të ndërmerret veçanërisht në pjesët e kopshtit që ndodhen më afër ndërtesës brenda hapësirës së kopshtit, në mënyrë që të nxirret në pah domethënia e tyre në projektim.

NENI 17

Në rastet kur një kopsht historik është zhdukur plotësisht, ose kur ekzistojnë vetëm prova të hamendësuar mbi fazat e njëpasnjëshme të zhvillimit të tij, atëherë siti i rindërtuar nuk mund të konsiderohet si "kopsht historik".

PËRDORIMI

NENI 18

Ndërsa çdo kopsht historik është projektuar për t'u parë dhe për t'u shëtitur, qasja në të duhet të kufizohet në masën që përshtatet me madhësinë dhe nivelin e cenueshmërisë së tij, në mënyrë që struktura e tij fizike dhe mesazhi kulturor të mund të ruhen.

NENI 19

Një kopsht historik, për shkak të natyrës dhe qëllimit të tij, është një vend i paqte që nxit kontaktet njerëzore, heshtjen dhe ndërgjegjësimin lidhur me natyrën. Ky konceptim i përdorimit të tij të përditshëm duhet të jetë në kontrast me rolin e tij në ato raste të rralla kur aty organizohet ndonjë festë. Rrjedhimisht, kushtet e një përdorimi të tillë të herëpashershëm të një kopshti historik duhet të përcaktohen qartë, në mënyrë që çdo festë të shërbejë për të përmirësuar efektin pamor të kopshtit në vend që ta shtrembërojë ose ta dëmtojë atë.

NENI 20

Ndërsa kopshtet historike mund të jenë të përshtatshme për lojëra të qeta si një dukuri e përditshme, zona të veçanta të përshtatshme për lojëra dhe sporte aktive dhe me gjallëri duhet gjithashtu të vendosen afër kopshtit historik, në mënyrë që nevojat e publikut të mund të plotësohen pa ndikuar te ruajtja e kopshteve dhe peizazheve.

NENI 21

Puna e mirëmbajtjes dhe konservimit, periudha e të cilave përcaktohet nga sezoni dhe ndërhyrjet e shkurtra në kohë,

që shërbejnë për të rivendosur autenticitetin e kopshtit, duhet të kenë gjithmonë përparësi ndaj kërkesave të përdorimit publik. Të gjitha masat për vizitat në kopshtet historike duhet t'i nënshtrohen rregulloreve që sigurojnë ruajtjen e frymës së vendit.

NENI 22

Nëse një kopsht është i rrethuar me mure, ato nuk mund të hiqen pa një ekzaminim paraprak të të gjithë atyre pasojave që mund të çojnë në ndryshime në atmosferën e tij dhe që ndikojnë në ruajtjen e tij.

MBROJTJA LIGJORE DHE ADMINISTRATIVE

NENI 23

Autoritetet përgjegjëse kanë për detyrë të miratojnë, përmes këshillimit me ekspertë të kualifikuar, masat e duhura ligjore dhe administrative për identifikimin, listimin dhe mbrojtjen e kopshteve historike. Ruajtja e këtyre kopshteve duhet të parashikohet brenda kuadrit të planeve të përdorimit të tokës, dhe këto dispozita duhet të përmenden në mënyrë të përshtatshme në dokumentet që kanë të bëjnë me planifikimin rajonal dhe lokal. Është gjithashtu detyrë e autoriteteve përgjegjëse të miratojnë, përmes këshillimit me ekspertë të kualifikuar, masat financiare që do të

lehtësojnë mirëmbajtjen, ruajtjen dhe restaurimin dhe, kur është e nevojshme, rindërtimin e kopshteve historike.

NENI 24

Kopshti historik është një nga veçoritë e trashëgimisë dhe, për shkak të natyrës së vet, për të mbijetuar ka nevojë për kujdes intensiv dhe të vazhdueshëm nga ekspertë të trajnuar. Prandaj, duhet të sigurohen masa të përshtatshme për trajnimin e këtyre personave, qofshin ata historianë, arkitektë, arkitektë peizazhi, kopshtarë apo botanistë. Gjithashtu duhet pasur kujdes për të siguruar shumimin e rregullt të varieteteve të bimëve të nevojshme për mirëmbajtje ose restaurim.

NENI 25

Interesi për kopshtet historike duhet të nxitet nga çdo lloj aktiviteti që mund të theksojë vlerën e tyre të vërtetë si pjesë e trashëgimisë, duke përmirësuar njohuritë dhe vlerësimin e tyre. Aktivitete të tilla përfshijnë: promovimin e kërkimit shkencor; shkëmbimin dhe qarkullimin ndërkombëtar të informacionit; publikimet, duke përfshirë veprat e projektuara për publikun e gjerë; inkurajimin e qasjes së publikut nën kontrollin e duhur dhe përdorimin e medias për të zhvilluar ndërgjegjësimin mbi nevojën për respektin e duhur për natyrën dhe trashëgiminë historike. Kopshtet historike më të shquara do të jenë pjesë e propozimeve për përfshirje në Listën e Trashëgimisë Botërore.

Nota Bene (Vini re).

Rekomandimet e mësipërme janë të zbatueshme për të gjitha kopshtet historike në botë. Klauzola shtesë të zbatueshme për lloje të veçanta kopshtesh mund t'i bashkëngjiten më pas kësaj Karte me përshkrime të shkurtra të llojeve të përmendura.